

Jan HRDINA, *Relikvie – odpustky – poutní odznaky. Čtyři kapitoly z náboženského života lucemburské Prahy*, Národní památkový ústav – Scriptorium, Praha 2017

192 s., ISBN 978-80-7480-075-7 (NPÚ), 978-80-88013-44-0 (Scriptorium)

Drobná knížka, do jejíhož titulu vložil Jan Hrdina tři klíčové pojmy: relikvie, odpustky a poutní odznaky, odráží všechna autorova stěžejní a dlouholetá badatelská témata. Publikace je rozdělena do čtyř kapitol, přičemž středobod a hlavní spojnicí představuje kaple Božího Těla a na ni navázané bratrstvo Božího Těla či Obruče a kladiava. V první části se Hrdina věnuje rekonstrukci procesí se svatými ostatky, které se od poloviny patadesátých let 14. století do samého sklonku předhusitské éry jednou ročně vystavovaly právě v této kapli, jež stála ve středu pražského Karlova náměstí. Autor zároveň řeší otázku, odkud vlastně byly tyto relikvie ukazovány. Dochází k prameny věrohodně doloženému závěru, že veřejné ukazování svatých ostatků se odehrávalo v horních patrech samostatně stojící kamenné věže. Ta vznikla roku 1397 poblíž kaple Božího Těla, hypoteticky jako dokonalejší imitace někdejší dřevěné věže v sousedství svatyně.

Ve druhé kapitole autor sleduje osudy dvou spolupatronů kaple sv. Felixe a Aduakta v Praze a Čechách, jimž byl kromě ústředního patrocinia Těla a Krve Páně výše zmiňovaný církevní objekt zasvěcen. Podle Hrdiny není vyloučeno, že zakladatelé kaple Božího Těla světili ochrannou moc nad ní nejen samotnému Kristu, ale také – snad právě s ohledem na několik málo měšťanských členů korporace – do obliby přicházejícím mučedníkům, na něž se oni sami obraceli především v ryze pozemských potřebách. Oba světci se totiž v městském prostředí stali patrony štěstí a bohatství – obojího bylo v oblastech finančnictví a obchodu, které s sebou nesly nejen velký zisk, ale také značné podnikatelské riziko, zapotřebí vrchovatě. Ostatně jak autor dokládá, nejen dvorskému prostředí, ale ani staroměstským měšťanům nebyla vrtkavá štěstěna neznámá. K autorem uvedenému seznamu beneficí zasvěcených sv. Felixovi a Aduaktovi v pražské diecézi do roku 1420 lze pro úplnost doplnit ještě oltář sv. Felixe a Aduakta ve farním kostele v Přibyslavci, který se prvně připomíná v roce 1366. Bohatý staroměstský kupec, finančník a bankéř Mikuláš Ortlův, jeden z donátorů oltáře sv. Erasma, Felixe a Aduakta v kostele sv. Michala na Starém Městě pražském, by neměl být nazýván jako Mikuláš

Ortlín, ale zásadně jako Ortlův. Nejspíše totiž šlo o potomka kožešníka Ortla Klementera a příbuzného známého staroměstského politika Johánka Ortlova. Také v písemných pramenech městské proveniencí je jeho jméno důsledně přepisováno jako Ortlův (*Ortlini*) dle křestního jména jeho otce.

Třetí kapitola seznamuje čtenáře s papežskými odpustky doby západního schismatu, jež v českých zemích nalezly značný ohlas v devadesátých letech 14. století za papeže Bonifáce IX. Nabídka mimořádných odpustků vedla mimo jiné k rostoucí revnivosti mezi pražskými církevními institucemi, které i jejich prostřednictvím lákaly věřící ke smění milodarů za jistotu spásy. Odpustky Bonifáce IX. přinesly do ustáleného systému ekonomie odpustkové milosti měřitelné peněžním obnosem výraznou nerovnováhu. Svým počtem a vzbuzeným očekáváním podnítily pocit, že spása je pro každého jednotlivce doslova na dosah ruky. Při vědomí nakupení těchto odpustků v krátkém časovém období a v prostoru uzavřené české kotliny lze lépe vnímat ostrou a odmítavou reakci reformních kruhů, především těch pražských, a v blízké perspektivě i události spojené se skandálními provolávaním plnomocných papežských odpustků v Praze roku 1412.

Pražský poutní odznak ze sbírek Muzea hlavního města Prahy je tématem závěrečné kapitoly. Tento odznak byl doposud spojován se slavnostmi ukazování ostatků doby Karla IV. S pomocí nálezu odlišité této pražské devocionálie na zvonech v Sasku a Durynsku a s přihlédnutím k typologicky podobným odznakům z Míšně a Magdeburku autor otevírá debatu nad mladším kontextem jejich vzniku. Hrdina původ této devocionálie nově spojuje s jubilejním rokem 1393/1394 a jeho pražským centrem na Vyšehradě, případně s exportem mimořádných papežských odpustků do střední Evropy za pontifikátu Bonifáce IX. Podle autora je pravděpodobné, že na jeho koncepci a vzniku mohl mít podíl nejspíše děkan vyšehradské kapituly Václav Králík z Buřenic, diplomat a přední rádce Václava IV. Lze souhlasit s autorem, že právě případ tohoto poutního odznaku ukazuje, že mnohé jevy církevních a kulturních dějin doby lucemburské nahlížené doposud pouze v lokálním a zemském rozměru mohou být lépe a přesněji posuzovány a pochopeny až přinejmenším ve středoevropských souvislostech.

Poslední kapitola nejzřetelněji naznačuje, v čem spočívá stěžejní přínos knihy. Hrdinovi se podařilo municiozním výzkumem archivních, ale také hmotných či uměleckých památek přinést množství nových poznatků ke sledovaným tématům a jevům. Mnohdy jde o na první pohled

nepatrné znalosti do pomyslné skládky našeho poznání. Jak ale mnozí kolegové vědí, právě tyto drobné „objevy“ leckdy slouží jako podnětná inspirace či napomáhají propojování osob či událostí v netušených souvislostech. Nevadí, že publikace je postavena na většinou již zveřejněných textech, protože původní studie jsou doplněné o celou řadu nových poznatků. Naopak je škoda, že kniha postrádá souhrnný závěr, který by propojil všechny čtyři části a vyzdvihl, jak se všechna pojednávaná témata překrývají a doplňují.

MARTIN MUSÍLEK

Amica – Sponsa – Mater. Bible v čase reformace, ed. Ota HALAMA, Kalich, Praha 2014

345 s., ISBN 978-80-7017-213-1

Stručná anotace na zadní straně obálky deklaruje, že předkládané kolektivní dílo vzniklo u příležitosti čtyřstého výročí posledního vydání Bible kralické (1613–2013) a že cílem tohoto sborníku je „napříč náboženským spektrem i historickými obory přehlédnout dějiny biblického překladu v českých zemích“. Obsah knihy tento záměr naplňuje pouze částečně, neboť biblické translatoologii v pravém smyslu je zde věnována stěží třetina příspěvků. Bylo by namístě mluvit spíše o multidisciplinární reflexi dobové, konfesní či žánrově podmíněných přístupů k biblickému textu, neboť v tomto duchu se kniha nese. Časové a tematické vymezení díla na „období, které tradičně spojujeme s českou reformací 14.–17. století,“ již v anotaci zpřesňuje slova podtitulu: *Bible v čase reformace*. Nejde tedy o sborník, který by se věnoval pouze reformaci 16. století, jak jsme zvyklí pojem většinou vnímat. Složení autorského kolektivu (stejně jako vzletný název substrahovaný z citátů od Matěje z Janova) napovídá, že těžištěm knihy bude mediivistický výzkum.

První čtyři studie pojednávají o pramenech druhé poloviny 14. století pojímaných jako vypořádávající vzorek devočního hnutí, na jehož základě se mohla později rozvinout reformní „viklefská“ teologie pražských mistrů. Svě místo tu zaujímají filologické studie (Milada Homolková, Kateřina Voleková, Markéta Pytlíková) zabývající se vztahem prvních staročeských překladů bible k dobově frekventovaným výkladovým textům (mezi nimiž vyniká *Postilla litteralis* Mikuláše z Lyry). Pozoruhodný teologicko-sociální přesah vykazuje článek Dušana Coufala o glosovaném výkladu

Žalmů Konráda ze Soltau. Na základě intertextuální analýzy jednoho z opisů Konrádova psalmodického výkladu (Praha, Národní knihovna ČR, sign. III A 8) Coufal vykresluje uživatelský potenciál exegetického spisu v prostředí pražské univerzity osmdesátých a devadesátých let 14. století, kde neznámý pisář (patrně student) rozšířil původní dílo o marginální glosy přejaté z kazatelských sbírek Milíče z Kroměříže.

Zatímco první čtveřice příspěvků se zaměřuje na studium pramenů, které lze vnímat ještě jako ryze katolické, následujících pět článků bychom již mohli nazvat husitologickými. Jejich společným rysem je odhalování věroučných obsahů v biblické argumentaci. Sémantický rozbor Husova polemického spisu *Contra occultum adversarium* (Jana Nechutová) střídá interpretační stať o teologickém sebeporozumění Jana Husa v jeho dopisech jako odrazu vědomého naplňování konceptu *imitatio Christi* (Pavel Kolář). Pavel Soukup pak na příkladu jednoho novozákonního verše ukazuje, jak protichůdné argumenty o zdroji kazatelské legitimacy mohl ve zjitřeném diskurzu prvních dvou dekád 15. století generovat jediný novozákonní úryvek, do něhož byly promítány zcela odlišné teologicko-sociální postoje. Podobné tázání po reálném argumentačním dosahu biblických citátů najdeme též v článcích o apokalyptických proroctvích (Pavla Cermanová) a o obraně utrakvismu v díle Václava Korandy ml. (Jindřich Marek).

Druhou část knihy tvoří příspěvky tematicky zaměřené na dobu konfesní rozrůzněnosti (konec 15. až první polovina 17. století), přičemž většinou jde o texty zabývající se Jednotou bratrskou. Kromě exkurzů do dějin bratrského kazatelství (Ota Halama, Tabita Landová) či liturgicko-hudebních specifik v otázce lekcionáře (Eliška Baťová) zde nalzáme jazykovědné i historické studie o různých vydáních Bible kralické (Robert Dittmann, Jiří Just). Prostor dostává i polemicky laděný článek Jaroslava Havranta problematizující jednoznačnost konfesního určení biblických překladatelů v 16. století a poté i synteticky koncipovaný text o biblické hermeneutice moravských novokřtěnců (Martin Rothkegel). Poslední jmenovaný příspěvek je jedinou cizojazyčnou studií sborníku a svým rozsahem několikanásobně převyšuje standard ostatních textů, což (navzdory jeho přínosnosti a komplexitě) vzbuzuje dojem redakčního pochybení. Nastíněná dvě ohniska badatelského zájmu příspěvkatelů ve dvou půlích knihy uzavřel článek Lucie Doležalové, v němž autorka komparuje pozdně středověké výklady Písma svatého s Komenského *Manuálníkem* (české převyprávění bible).